

**Особливості динаміки рівня конфліктності дитячо-батьківських
взаємин у сім'ях з дітьми юнацького віку**

Постановка проблеми. Проблематика дитячо-батьківських взаємин у сучасній сім'ї висвітлена в роботах багатьох вчених. На даний час накопичений значний фактичний матеріал з цієї проблеми та запропоновано низку теоретичних моделей [1; 2; 3; 6], які побудовані шляхом узагальнення, здебільшого, досвіду корекційної роботи з членами сімей. Зокрема, згідно однієї з таких концепцій – теорії життєвого циклу сім'ї – одним із завдань психічного розвитку людини є її сепарація, диференціація від батьківської сім'ї [цит. за 1, с. 38–43]. Для сім'ї, до якої належать особи юнацького віку важливою є сепарація дитини від батьків, коректне залишення батьківської домівки юнаком. Однак, батьки та їх діти-підлітки (юнаки) доволі часто переживають сепараційну тривогу і, як наслідок, протидіють таким сепараційним процесам [4].

Слід зауважити, що дана тенденція у взаєминах юнацтва та їх батьків привертала увагу багатьох дослідників. Як зазначає А. Кронік, дорослі діти є значно ближчими для батьків, ніж батьки для них. На думку Л.Б. Шнейдер [7, с. 496], періодами найбільшого дистанціювання є вік 13 і 16-19 років. У тринадцятирічних виникають труднощі з матір'ю, шістнадцятирічні більш дистанціюються від батька, в дев'ятнадцять років – спостерігається мінімум емоційної близькості з матір'ю. Водночас, в емпіричних дослідженнях досі не надавалось достатньої уваги вивченню показників, які можуть характеризувати особливості вищезгаданого дистанціювання та сепарації юнака від батьківської сім'ї. Зокрема, до показників, які характеризують протидію членами сім'ї сепараційним процесам, за нашим припущенням, можна віднести рівень (та його динаміку) конфліктності юнацтва із своїми батьками.

Метою даного дослідження є виявлення особливостей динаміки рівня конфліктності у дитячо-батьківських взаєминах у сім'ях з дітьми юнацького віку. Зважаючи на те, що із досягненням більш старшого віку юнаками поступове дистанціювання (сепарація) їх від батьків може супроводжуватись зростанням рівня сепараційної тривоги у членів їх сімей, ми можемо **припустити** наявність висхідної динаміки рівня конфліктності у таких дитячо-батьківських взаєминах.

Дитячо-батьківські взаємини розглядались нами як суб'єктивні переживання та узагальнення батьками і їх дітьми взаємозв'язків, ставлень між ними, які виникають за умов їх спільного проживання або виконання спільної діяльності. В нашому дослідженні аналіз особливостей конфліктності-гармонійності дитячо-батьківських взаємин юнацтва здійснювався на основі оцінювання таких стосунків у батьківських сім'ях досліджуваними учнями і студентами.

Перевірка висунутої нами гіпотези здійснювалась на вибірці досліджуваних, в яку увійшли учні 10-11 класів загальноосвітніх середніх шкіл м. Івано-Франківська, студенти 1-3 курсу стаціонарного і заочного відділень Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника – 82 особи віком 15-22 років. Виокремлення різновікових і різностатевих груп досліджуваних проводилось з допомогою окремих запитань розробленого нами анкетного опитувальника. Вікові та гендерні характеристики вибірки досліджуваних осіб подано в таблиці 1.

Таблиця 1.

Розподіл досліджуваних осіб за віком і статтю

	Вік			Стать	
	15-22 років	15-17 років	18-22 років	чоловіки	жінки
Кількість осіб	82	39	43	34	48
Відсоток	100%	48%	52%	41%	59%

В процесі дослідження нами було застосовано авторський анкетний опитувальник. Для оцінки учнями і студентами рівня конфліктності-гармонійності взаємин між членами їх батьківських сімей

використовуватимуться 10-бальні шкали, полюсами яких виступали пари відповідних характеристик. Знаходження коефіцієнтів кореляції та усіх необхідних проміжних даних здійснювалось за допомогою SPSS 13.0 for Windows.

Результати та їх обговорення. Отримані нами результати засвідчують, що більшість опитаних учнів та студентів схильні виставляти максимальні бали за досліджуваними параметрами, тим самим демонструючи задоволеність своїми взаєминами з батьками. Більш позитивно оцінюються респондентами взаємини між ними та їх матерями, в той час як взаємини з батьками репрезентовані нижчими ($p \leq 0,01$) оцінками (табл. 2).

Таблиця 2.

Розподіл показників оцінювання рівня конфліктності-гармонійності родинних взаємин

		Конфліктність-гармонійність взаємин				Рівень задоволеності взаєминами		
		батьків	дитячо- батьківських	між досліджуван- им та його батьком	між досліджуван- им і його мамою	дитячо- батьківсь- кими	між досліджуван- им і його батьком	між досліджуван- им і його мамою
Середнє знач.		7,26	8,46	7,61	8,69	7,94	7,34	8,23
Медіана		8,00	9,00	8,00	9,00	9,00	9,00	9,00
Процен- тилі	25	6,00	6,00	6,00	9,00	7,00	5,00	8,00
	50	8,00	8,00	8,00	9,00	9,00	9,00	9,00
	75	9,00	9,00	9,00	10,00	10,00	9,00	10,00

Зважаючи на те, що отримані нами ряди показників рівня конфліктності-гармонійності взаємин між досліджуваними та їхніми батьками не відповідають нормальному розподілу (табл. 3), для подальшого аналізу статистичної значущості відмінностей даних результатів у різностатевих вибірках та у досліджуваних з різним структурним складом батьківської сім'ї нами було застосованого непараметричні критерії.

Таблиця 3.

Розподіл похідних показників оцінювання дитячо-батьківських взаємин на їх відповідність нормальному розподілу

	Конфліктність-гармонійність взаємин	Рівень задоволеності взаєминами
--	-------------------------------------	---------------------------------

	дитячо- батьківських	між досліджува ним та його батьком	між досліджува ним і його мамою	дитячо- батьківськи ми	між досліджува ним і його батьком	між досліджува ним і його мамою
Колмогоров- Смірнов, Z	3.289(***)	1.870(**)	2.880(***)	3.507(***)	2.161(***)	2.353(***)
Значущ. (2-стор.)	.000	.002	.000	.000	.000	.000

Примітки:

1) відмінність значуща на рівні 0,001 – ***

2) відмінність значуща на рівні 0,01 – **

3) відмінність значуща на рівні 0,05 – *

3) надалі у всіх таблицях показники значущості позначатимуться ідентично.

Зокрема, слід відмітити відсутність статистично значущих відмінностей між різностатевими вибірками респондентів за показниками параметрів конфліктності-гармонійності їх взаємин з батьками (табл. 4).

Таблиця 4.

Розподіл показників статистичної значущості відмінностей у результатах оцінки різностатевими групами досліджуваних рівня конфліктності-гармонійності взаємин між ними та їхніми батьками

	Конфліктність-гармонійність взаємин			Рівень задоволеності взаєминами		
	дитячо- батьківських	між досліджува ним та його батьком	між досліджува ним і його мамою	дитячо- батьківськи ми	між досліджува ним і його батьком	між досліджува ним і його мамою
Манн-Уїтні, U	4119.0	551.0	589.0	3989.5	558.5	601.5
Вілкоксон, W	11379.0	2091.0	842.0	11249.5	2098.5	854.5
Z	-.873	-.622	-.441	-1.224	-.535	-.168
Значущ. (2-стор.)	.383	.534	.659	.221	.593	.867

Водночас, між групами осіб раннього юнацького віку і зрілої юності виявлено значущі ($p \leq 0,01$) відмінності у їх оцінках конфліктності-гармонійності взаємин між ними і їх матерями та обома батьками загалом, а також з показниками параметру задоволеності такими взаєминами (табл. 5).

Таблиця 5.

Статистична значущість відмінностей між досліджуваними раннього юнацького віку та зрілої юності за показниками їх задоволеності своїми взаєминами з батьками

	Конфліктність-гармонійність взаємин			Рівень задоволеності взаєминами		
	дитячо- батьківських	між досліджува ним та його батьком	між досліджува ним і його мамою	дитячо- батьківськи ми	між досліджува ним і його батьком	між досліджува ним і його мамою
Манн-Уїтні, U	7049,0	8278,0	6562,0	7065,5	7402,0	5248,5
Вілкоксон, W	10965,0	12194,0	10132,0	10981,5	11318,0	8488,5

Z	-3,262(**)	-,753	-3,575(**)	-3,208(**)	-2,128(*)	-5,065(**)
Значущ. (2-стор.)	,001	,451	,000	,001	,033	,000

Як можна побачити із таблиці 6, показники оцінювання рівня конфліктності-гармонійності взаємин між юнаками та їх батьками і задоволеність такими взаєминами обернено пропорційні їх віковим характеристикам: більш старші досліджувані відзначають наявність виражених конфліктних стосунків з своїми матерями і менш задоволені такими взаєминами, ніж їх молодші товариші.

Таблиця 6.

Показники взаємозв'язку між віковими особливостями досліджуваних та результатами оцінки взаємин між ними та їхніми батьками

	Конфліктність-гармонійність взаємин			Рівень задоволеності взаєминами		
	дитячо-батьківських	між досліджуваним та його батьком	між досліджуваним і його мамою	дитячо-батьківськими	між досліджуваним і його батьком	між досліджуваним і його мамою
Коеф. корел., ρ	-,080	-,060	-,204(**)	-,071	-,144	-,296(**)
Знач. (2-стор.)	,275	,607	,000	,330	,213	,000

Вартою уваги, на наш погляд, є також відсутність вікових відмінностей у рівні конфліктності у взаєминах досліджуваних підлітків і юнаків з їхніми батьками (батьком). Зважаючи на те, що нами встановлено значуще ($p \leq 0,01$) вищий рівень конфліктності досліджуваних підлітків і юнаків з своїми батьками відносно аналогічних показників у їх взаєминах із своїми матерями, ми можемо припустити, що протидія сепараційним процесам починається (виявляється) у першу чергу у взаєминах юнака із батьком (у більш молодшому віці, ніж у досліджуваних нами осіб); протидія психологічному дистанціюванню юнаків від матері зростає у їх взаєминах саме в юнацькому віці.

Висновок. Таким чином, отримані нами результати дослідження дозволяють констатувати, що із досягненням юнацтвом більш старшого віку зростає рівень конфліктності у їх взаєминах із своїми матерями, що за нашим припущенням, свідчить про зростання рівня протидії матерями психологічному дистанціюванню своїх дітей-юнаків із досягненням ними

більш зрілого віку; згадана протидія сепараційним процесам починається (виявляється) у першу чергу у взаєминах юнака із батьком. На наш погляд, виявлена нами тенденція може бути ознакою зростання рівня сепараційної тривоги у членів сімей, в яких проживають діти-юнаки із досягненням останніми більш старшого віку. Згідно концепції про життєвий цикл сім'ї, встановлені нами результати дослідження можуть свідчити про необхідність (з метою зниження рівня конфліктності у дитячо-батьківських взаєминах) перегляду членами сімей, в яких проживають діти юнацького віку меж підсистем, рівнів автономії та контролю.

Водночас, зважаючи на те, що в даному дослідженні конфліктність у дитячо-батьківських взаєминах розглядалась лише як один із показників протидії сепараційним процесам, на наш погляд, важливим є подальше емпіричне вивчення інших можливих показників вищезгаданих процесів. Зокрема, оскільки, як вже згадувалось, супротив сепараційним завданням сім'ї на даному етапі її життєвого циклу члени сім'ї здійснюють внаслідок наявності у них сепараційної тривоги, доцільним є також вивчення особливостей динаміки рівня особистісної чи ситуативної тривожності членів таких сімей та інших ймовірних психологічних чинників зростання конфліктності у досліджуваних нами дитячо-батьківських взаєминах.

Література:

1. Браун Дж., Кристенсен Д. Теория и практика семейной психотерапии / Браун Дж., Кристенсен Д. / Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2001. – 352 с.
2. Варга А.Я. Системная семейная психотерапия: Краткий лекционный курс / Варга А.Я. – СПб.: Речь, 2001. – 144 с.
3. Маданес К. Стратегическая семейная терапия / Маданес К. / Пер. с англ. Т.В. Снегиревой. – М.: Независимая фирма "Класс", 1999. – 272 с.
4. Райкрофт Ч. Критический словарь психоанализа / Райкрофт Ч. / Пер. с англ. Л. В. Топоровой, С. В. Воронина и И. Н. Гвоздева под редакцией канд. философ. наук С. М. Черкасова.— СПб.; Восточно-Европейский Институт Психоанализа, 1995.

5. Теория семейных систем Мюррея Боуэна: Основные понятия, методы и клиническая практика. М.: "Когито-Центр", 2005. – 496 с.
6. Фон Шліппе А., Швайцер Й. Системна психотерапія та консультування / Фон Шліппе А., Швайцер Й. / Пер. з нім. – Львів: ВНТЛ-Класика, 2004. – 320 с.
7. Шнейдер Л.Б. Семейная психология: Учеб. пособ. 2-е изд. / Шнейдер Л.Б. / – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2006. – 768 с.

Анотація. Отримані результати дослідження дозволяють констатувати, що із досягненням юнацтвом більш старшого віку зростає рівень конфліктності у їх взаєминах із своїми матерями. Встановлена тенденція може свідчити про зростання рівня протидії матерями психологічному дистанціюванню своїх дітей-юнаків із досягненням ними більш старшого віку. Водночас, взаємини юнацтва із своїми батьками характеризуються стабільно більш вищим, ніж із матерями, рівнем конфліктності.

Ключові слова: дитячо-батьківські взаємини, сепараційні процеси у сім'ї, конфліктність у взаєминах.

Аннотация. Полученные результаты исследования дают возможность констатировать увеличение уровня конфликтности в отношениях взрослеющих юношей/девушек с их матерями. Такая тенденция может свидетельствовать о усилении противодействия матерями психологическому дистанцированию своих детей (юношей и девушек) при достижении ими более старшего возраста. Отношения юношей со своими отцами характеризуются стабильно более высоким, чем с матерями, уровнем конфликтности.

Ключевые слова: детско-родительские отношения, сепарационные процессы в семье, конфликтность в отношениях.

Abstract. The results of research allow to state that the achievement of Juvenile older increased level of conflict in their relationships with their mothers. The tendency may indicate a growing level of psychological distancing mothers against their children, young people from achieving their older age. However, the relationship with his parents, young people are characterized by a more stable higher than with mothers, the level of conflict.

Keywords: child-parent relationships, separation processes in the family, conflict in relationships.

Висновок. Таким чином, розглядаючи конфліктність у дитячо-батьківських взаєминах як один із показників сепарації дітей від батьківської сім'ї, ми можемо констатувати значуще посилення сепараційних тенденцій у взаєминах з матерями при (конфліктність може означати проблеми з сепарацією); окрім цього – у віковій психології – у підлітковому віці зростає протест підлітка проти авторитету батьків. Тому, ми можемо припустити, що повинно бути зростання конфліктності з обома батьками. А в юності?

Це органічно пов'язано з основними задачами цього вікового періоду, якими є психологічний відрив від батьків, прагнення до особистісної незалежності, пошук нових авторитетів, що впливає з бажання увійти в світ дорослих і стати його повноправним членом, знайти свій життєвий шлях, зробивши "правильний вибір" [114; 118]. = можна припустити, що рівень конфліктності має бути однаковий для обох батьків і для вікових періодів підлітка і юнака.

Треба говорити про конфліктність як не про прояв сепарації, а про прояв проблем із дистанціюванням дитини від сім'ї, коли дитину не хочуть відпускати. А про сепарацію в аналітичному сенсі згадати як про одну із версій.

в процесі емпіричного вивчення динаміки рівня конфліктності-гармонійності у взаєминах осіб підліткового та юнацького віку з кожним із своїх батьків нами встановлено, що старші за віком досліджувані відзначають наявність більш виражених конфліктних стосунків з своїми

матерями і менш задоволені такими взаєминами, ніж їх молодші товариші. Поряд із цим, результати дослідження дають підстави стверджувати Встановлена нами тенденція свідчить, на наш погляд, про

Висновок. Таким чином, розглядаючи конфліктність у дитячо-батьківських взаєминах як один із показників протидії членів родини (зокрема, батьків) дистанціюванню підлітка/юнака від батьківської сім'ї, ми можемо констатувати, що вказана протидія зі сторони матері значуще посилюється із збільшенням віку її дитини (підлітка/юнака).

окрім цього – у віковій психології – у підлітковому віці зростає протест підлітка проти авторитету батьків. Тому, ми можемо припустити, що повинно бути зростання конфліктності з обома батьками. А в юності?

Це органічно пов'язано з основними задачами цього вікового періоду, якими є психологічний відрив від батьків, прагнення до особистісної незалежності, пошук нових авторитетів, що впливає з бажання увійти в світ дорослих і стати його повноправним членом, знайти свій життєвий шлях, зробивши "правильний вибір" [114; 118]. = можна припустити, що рівень конфліктності має бути однаковий для обох батьків і для вікових періодів підлітка і юнака.

При тому, що відмінностей у взаєминах між батьками у юнаків і підлітків відсутні – і чи є у дослідженні підлітки.

ЗАВДАННЯ:

1. Визначити методику збору даних.
2. Встановити гендерні і вікові відмінності конфліктності.
3. Встановити закономірності
- 4.

3. Встановити особливості динаміки конфл.-гармонійності д-б взаємин на етапі дистанціювання дитини від б.